

LASTENSUOJELULAKI 2008
Ideoita lastensuojelulain perehdyttämi-
seen

Eija Hautamäki

Kehittämishankeraportti
Syyskuu 2008

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU

Tekijä(t) HAUTAMÄKI, Eija	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 29	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi LASTENSUOJELULAKI 2008 Ideoita lastensuojelulain perehdyttämiseen		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu		
Työn ohjaaja(t) LIETONEN, Raija		
Toimeksiantaja(t) Jalasjärven kunta, Sosiaalitoimisto, Jalasjärvi		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Kehittämishankkeen tavoitteena oli tuottaa Jalasjärven kunnassa eri lastensuojelun yhteistyöta- hoille uuteen lastensuojelulakiin perustuva koulutuskokonaisuus. Koulutustilaisuudet toteutettiin keväällä 2008. Tarkastelun pääpaino kehittämishankkeessa oli yhteistyön kannalta merkitykselli- simmät lain kohdat, kuten ilmoitusvelvollisuus, lapsen osallisuus ja menettelysäädökset</p> <p>Lastensuojelutyötä ei voi määritellä yksiselitteisesti, koska lastensuojelu on moninaista ja monel- la eri tasolla tapahtuvaa toimintaa. Yleisellä tasolla se on lasten ja nuorten kasvuoloihin vaikut- tamista. Yksittäisen lapsen kohdalla lastensuojelun toimenpiteillä korvataan tarvittaessa van- hemmuutta. Uusi lastensuojelulaki korostaa ennaltaehkäisevää toimintaa sekä lasten ja perheiden ongelmiin reagoimista mahdollisimman varhain ja oikea-aikaisesti. Laissa lastensuojelutyö jae- taan varsinaiseen lapsi- ja perhekohtaiseen sekä ennaltaehkäisevään työhön. Lapsi- ja perhekoht- taisessa lastensuojelu- työssä pääpaino on yksittäisten lasten ja perheiden tukeminen sekä autta- minen lastensuojelun avoimuuden tukitoimin tai tarvittaessa järjestämällä lapselle sijaishuoltoa. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä on kaikki se työ, joka tehdään lasten ja nuorten kehityksen sekä kasvun tueksi sekä koulu- ja terveydenhuollon viranomaisten tarjoamat erityispalvelut.</p> <p>Hankkeessa perehdyttiin työssä oppimisen ja vuorovaikutukseen perustuvan oppimisen teorioi- hin. Koulutus- ja keskustelutilaisuudet toteutettiin keskustelevan oppimisen periaatteita noudatta- en.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, yhteistyö, työssä oppiminen		
Muut tiedot		

Author(s) HAUTAMÄKI, Eija	Type of Publication Development project report	
	Pages 29	Language Finnish
	Confidentiality ☐ until	
Title CHILD PROTECTION ACT 2008 Ideas on informing about Child Protection Act		
Degree Programme Vocational Teacher Training College		
Tutor (s) LIETONEN Raija		
Assigned by Municipality of Jalasjärvi, Social Services Department, Jalasjärvi		
<p>Summary</p> <p>The purpose of the Developing Strategy was to produce a plan how to educate people working with Child Protective Services about the new Child Protection Act in the municipality of Jalasjärvi. The training was carried out in the spring 2008. The main focus of attention in the Developing project was on the most important aspects of the law, concerning cooperation between different agencies, such as responsibility to notify problems, the involvement of a child and the standard operating procedures.</p> <p>The work on child protection cannot be defined unambiguously because it is complexed operation which happens in many different levels. In general, it is influencing the circumstances in which children and youth are growing in. In case of a single child, the acts of child protection are meant to replace parents when needed. The new Child Protection Act emphasizes preventive action being taken as well as reacting as early as possible on the problems of children and families. The law divides the work on child protection to the preventive and to the actual work with children and families. In the case of the latter the main emphasis is on supporting and helping single children and families by the supportive acts of ambulatory care or, if necessary, providing the child with foster care. All the work that is being done to support the development and growth of children and youth as well as the special services provided by schools and health care facilities are considered to be preventive child protection.</p> <p>The project was to become familiar with the theories on learning by doing and interaction based learning. The training was being carried out on the basis of learning through discussion.</p>		
Keywords child protection, cooperation, learning by doi		
Other information		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 YLEISTÄ LASTENSUOJELUSTA.....	3
3 OPPIMINEN TYÖSSÄ JA TYÖYHTEISÖSSÄ.....	5
3.1 Työssäoppiminen.....	5
3.2 Vuorovaikutukseen perustuva oppiminen.....	5
3.3 Keskusteleva ja kokemuseräinen oppiminen	7
4 HANKKEEN TOTEUTUS.....	8
5 VUODEN 2008 LASTENSUOJELULAKI.....	9
5.1 Lastensuojelulain tavoitteet, yleiset periaatteet ja määritelmät	9
5.2 Työntekijältä vaadittava kelpoisuus.....	11
6 YLEISTÄ LASTENSUOJELUTOIMINNASTA.....	12
6.1 Lastensuojelun alkaminen, ilmoitusvelvollisuus ja lastensuojelu tarpeen selvitys.....	12
6.2 Menettelytapasäädökset.....	15
7 LASTENSUOJELUN VARSINAISET TOIMENPITEET.....	17
7.1 Päätöksenteko lastensuojelussa.....	17
7.2 Avohuolto, kiireellinen sijoitus ja sijaishuolto.....	19
7.3 Huostaanotto ja jälkihuolto.....	20
8 POHDINTA.....	21
LÄHTEET.....	23
LIITTEET.....	24

1 JOHDANTO

Lapselle tulee taata mahdollisuus kehittyä ja kasvaa turvallisissa ja vakaisissa oloissa.

Tarvittaessa lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja huolenpitoon.

Lastensuojelutoiminta poikkeaa muusta perheille suunnatuista sosiaalipalveluista siinä, että siihen sisältyy lapsen suojelun tarvetta turvaavaa viranomaistoimintaa, kuten lapsen huostaanotto ja sijaishuollon järjestäminen.

Toimin Jalasjärven kunnassa sosiaalityöntekijänä ja tehtäväni on perehdyttää lasten ja nuorten kanssa työtään tekevät uuteen lastensuojelulakiin. Kehittämishankkeen tavoitteena on valmistella uudesta vuonna 2008 voimaan tulleesta lastensuojelulaista koulutuskokonaisuus, jonka sisältöaineistoa käytetään pohjana järjestettäessä eri yhteistyötahoille keskustelu-, koulutus- ja tiedotustilaisuuksia. Uuteen lastensuojelulakiin sisältyvät säädökset ja menettelytavoista annettavat osittain yksityiskohtaiset ohjeet edellyttävät tarkkaa paneutumista lain säädöksiin. Keskustelu- ja koulutustilaisuudet pidetään Jalasjärven kunnassa niille työntekijöille, jotka työskentelevät lasten ja nuorten kanssa.

Lastensuojelutyötä tehdään monella eri tasolla. Lastensuojeluksi luetaan esimerkiksi lapsen yhteiskunnallisten oikeuksien puolustaminen ja toisessa ääripäässä yksittäisen lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Lastensuojelun palvelutarjonta on moninaista. Se voi kohdistua yksittäiseen lapseen, vanhempiin, perheisiin, lapselle tärkeisiin henkilöihin ja muihin viranomaisiin. Perheet tulevat lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön asiakkaiksi moninaisissa elämäntilanteissa. Lastensuojelutyöhön osallistuu monet eri alojen ammattikunnat, kuten kasvatus- ja lääketiede ja psykologia. Joten lastensuojelua värittää sen monitieteisyys.

Viime vuosina lastensuojelutyöltä on odotettu sen näkyväksi tekemistä sekä odotetaan systemaattisuutta ja toimintamallien yhdenmukaisuutta. Näihin odotuksiin on pyritty vastaamaan mallintamalla lastensuojelun asiakasprosesseja. Mallintamisen arvellaan lisäävän sekä asiakkaiden että yhteistyö tahojen luottamusta lastensuojelutyöhön.

Lastensuojelun asiakkaiden määrä on jatkuvasti kasvanut. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (Stakes) tilastojen mukaan lastensuojelun

avohuollon asiakkaiden määrä on kymmenessä vuodessa lähes kaksinkertaistunut, vuoden 1995 noin 30 000 lapsesta tai nuoresta vuonna 2005 lähes 60 000 lapseen tai nuoreen ja samanaikaisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on noussut noin 11 000:sta noin 15 000 lapseen tai nuoreen. (HE 252/2006, 5.)

Peruslastensuojelulle on viime vuosina ollut ominaista työntekijöiden suuri vaihtuvuus ja puute pätevistä sosiaalityöntekijöistä.

Kehittämishankkeen teoreettisena viitekehyksenä käytetään lastensuojelutoiminnasta julkaistuja selvityksiä, tutkimuksia ja muuta kirjallista materiaalia. Muilta osin kehittämishankkeen raportoinnissa pyritään noudattamaan hallituksen esityksessä käytettyä jaottelua. Kehittämishankkeen pedagoginen viitekehys rakentuu työssä oppimiseen, vuorovaikutukseen perustuvaan oppimiseen ja keskusutelevan opetuksen teemoihin.

Aluksi eritellään yleisellä tasolla lastensuojelua. Kehittämishankkeen kolmannessa osassa pohdin työssä oppimisen merkitystä työssä kehittymisen näkökulmasta sekä vuorovaikutukseen perustuvan oppimisen tapoja. Lyhyesti eritellään opetuskeskustelun rakennetta ja siinä huomioonotettavia näkökulmia ja paneudutaan yksityiskohtaisesti uuden lastensuojelulain säädöksiin. Raportin lopussa eritellään kehittämishankkeen tekemisen yhteydessä esille nousseita pohdintoja.

2 YLEISTÄ LASTENSUOJELUSTA

Lastensuojelu on ensisijaisesti vanhemmuuden tukemista tai erityistilanteissa vanhemmuuden paikkaamista. Äärimmillään lastensuojelun tehtävänä on korvata vanhemmuutta.

Lastensuojelutarpeen arvioinnissa tulee kiinnittää huomioita siihen, miten perheessä huolehditaan lapsen erilaisista tarpeista. Viime vuosina julkaistut tutkimukset korostavat lapsen oikeutta turvalliseen kiintymyssuhteeseen. Jos lapsi on jäänyt vaille varhaisia hoivakokemuksia, lastensuojelun tulee taata lapselle mahdollisuus korjaaviin hoivakokemuksiin. Lapsen tarpeet muuttuvat lapsen iän myötä ja tämä tulee ottaa huomioon järjestettäessä lapselle ja hänen perheelleen erilaisia tukipalveluja.

Lapsen edun määrittäminen ja erityisen suojelun perusteet pohjautuvat YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, jonka Suomi on ratifioinut vuonna 1991 sekä suomalaiseen lapsilainsäädäntöön. Muita näkökulmia lapsen edun määrittämiseen antavat eri alojen asiantuntijat sekä lasten kanssa arjessa elävät ja toimivat kasvattajat, joiden tulkinta lapsen edusta pohjaa usein arkikokemukseen. Myös mediassa esillä olevat asiat ja tapahtumat synnyttävät ajoittain kiihastakin keskustelua lastensuojelusta. Mediassa keskeisinä teemoina ovat olleet perheiden yksityisyyteen kajoaminen ja perheiden hajoaminen. Lastensuojelun työntekijöillä on velvollisuus puuttua tilanteisiin, joissa lapsen etu on vaarassa ja toisaalta perheillä ja vanhemmilla on oikeus yksityisyyteen. Erityisesti lapsen huostaanottotilanteissa tämä asetelma voi kärjistyä.

Lastensuojelulaissa on kunnan lastensuojelun järjestämisvastuusta eriasteisia säädöksiä. Laissa on säädös siitä, että lastensuojelupalveluja on tuotettava siinä määrin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Osa lastensuojelulain säädöksistä tulkitaan subjektiivisiksi oikeuksiksi, kuten oikeus sijaishuoltoon.

Vuonna 1984 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa korostettiin lapsen omaa subjektiivisuutta ja lapsen mielipiteen kuulemistä tehtäessä häntä koskevia ratkaisuja. Yleisellä tasolla puhuttiin lapsilähtöisestä toiminnasta. Yksilökeskeisen työtteen rinnalle nostettiin korostuneesti perhekeskeinen työote. Perhekeskeisessä toiminnassa tuli välttää lapsen ja lapsesta huolehtivien aikuisten välistä ristiriitaa.

Vuonna 2008 voimaan tulleessa laissa korostetaan osittain samoja teemoja kuin vanhassa laissa. Laissa korostetaan lasten ja perheiden ongelmien ennaltaehkäisevää toimintaa. Ennaltaehkäisevää toimintaa ovat esimerkiksi vanhempien kasvatustyön tukeminen ja lapsen yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen. Lasten ja perheiden ongelmat tulisi havaita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ja tuki tulisi kohdentaa riittävän varhain ja oikea-aikaisesti. Esimerkiksi lain 9 §:n 1 momentin mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita. Lain 15 §:n mukaan terveyskeskuksen ja sairaanhoitopiirin on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja järjestettävä lapselle hoito- ja terapiapalveluja. Näin vältetään parhaiten yksilökohtaisen lastensuojelun toimenpiteiltä.

Laki määrittelee yksityiskohtaisesti lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa käytettäviä menetelmiä sekä lastensuojelupäätösten valmistelua ja päätöksentekomenettelyä. Eri viranomaisten välinen yhteistyövelvoite korostuu lain säädöksissä. Laki edellyttää, että lastensuojelun sosiaalityö saa laajan muiden viranomaisten tuen toteuttaessaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

3 OPPIMINEN TYÖSSÄ JA TYÖYHTEISÖISSÄ

3.1 Työssä oppiminen

Julkishallinnon työtehtävissä samoin kuin myös yksityisten eri alojen organisaatioissa toimitaan jatkuvien muutosten ristipaineessa. Organisaatioiden rakenteissa ja yksittäisissä työtehtävissä tapahtuvat muutokset edellyttävät työntekijöiltä vanhojen taitojen syventämistä ja uusien taitojen kehittämistä. Monet työtehtävät edellyttävät erityisosaamisen ohella monia erilaisia taitoja ja joustavuutta. Oppimiseen työyhteisössä liittyy olennaisesti sekä organisaatioiden että yksittäiseen työntekijään liittyvät seikat.

Ammatillisten kvalifikaatioiden jatkuvan kehittämisen näkökulmasta tärkeitä osatekijöitä ovat johdon tuki ja kannustus, ryhmän toimintakyky, työn kannustearvo ja työn aiheuttama stressi. Johdon tulee tukea työntekijöiden ammatti-identiteetin ja osaamisresurssien kehittymistä. Merkityksellistä on oppimisen kannalta myös ryhmän jäsenten kyky toimia ja oppia yhdessä. Työntekijöiden mahdollisuudella vaikuttaa työn organisointiin ja kehittämiseen. On merkittävä rooli ammatillisten kvalifikaatioiden kehittämisessä. Työn aiheuttamaan stressiin tulee kiinnittää riittävästi huomiota ja tehdä kaikki mahdolliset toimet sen poistamiseksi, koska pahimmillaan työstä aiheutunut stressi tukahduttaa kasvun ja kehityksen. (Ruohotie 2000, 50-52.)

3.2 Vuorovaikutukseen perustuva oppiminen

Oppiminen työyhteisössä pohjautuu yksilöiden toimintaan työssä ja tilanteissa, jotka liittyvät ammatillisiin käytäntöihin sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen organisaatioympäristössä.

Formaalisen oppimisen rinnalla työpaikalla oleviin luonnollisiin oppimismahdollisuuksiin on alettu kiinnittämään huomioita. Formaalin ja informaalin oppiminen täydentävät toisiaan. Formaalin koulutuksen keskeinen tehtävä on kehittää ja ylläpitää työn vaatimia perusvalmiuksia ja ennakoida tulevia uusia kvalifikaatiovaatimuksia. Informaalin oppiminen ylläpitää ja uusintaa jokapäiväistä työtä. (Ruohotie 2000, 13-14.)

Tapio Varhervan (1999) mukaan työn ohessa ja työhön integroitu oppiminen voidaan jakaa kuuteen luokkaa:

- 1) oppiminen tarkkailemalla tekemistä ja analysoimalla virheitä
- 2) oppiminen vuorovaikutuksessa muiden työntekijöiden kanssa
- 3) oppiminen muodollisessa koulutuksessa
- 4) oppiminen muita kouluttamalla ja opastamalla
- 5) oppiminen osallistumalla erilaisten työtehtävien suunnitteluun sekä
- 6) oppiminen laadunvarmistamisen yhteydessä. (ref. (Ruohotie 2000, 14.)

Informaalista oppimista tapahtuu käytännön työtilanteissa esimerkiksi oivaltamisen ja innovaatioiden yhteistyössä. Yksittäisissä oppimistilanteissa voi olla sekä formaalisia ja informaalisia elementtejä. Esimerkiksi uuden työntekijän perehdyttämiskoulutuksessa on sekä formaalisia että informaalisia oppimisen piirteitä. Hiljanen tieto luetaan kuuluvaksi myös informaaliseen oppimiseen. Organisaatiossa ilmenevää hiljaista tietoa on esimerkiksi se tieto, joka liittyy työ- ja organisaatiokulttuuriin sekä kokemuksen kautta hankitun tiedon jakaminen työyhteisössä. (www.redcross.fi/ext/spring/tuotteet.)

Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa oppijan ja ohjaajan välillä. Ohjaustilanteessa ohjaaja ja ohjattavat ovat molemmat havainnoijan rooleissa. Tiedon omaksuminen ja ymmärtäminen perustuu vuorovaikutteisessa oppimistapahtumassa siihen, että osapuolet löytävät yhteisen kielen. Ohjaustilanteessa syntyvä uusi tieto ei ole

ratkaisevassa roolissa vaan se, että ohjattava kykenee refleктоimaan itseään uuteen informaatioon nähden. (Ojanen 2006, 148.)

3.3 Keskusteleva ja kokemusperäinen oppiminen

Keskustelevaa luokkaopetusta pidetään Vuorisen (2006,80-83) mukaan aikuiskoulutuksen perustyötapanä. Opetuskeskustelussa vaihtelevat luentoajaksot, opettajan kyselyt ja yhteiskeskustelut. Opetustilanteessa työskentelyvastuu jakaantuu tasaisesti ohjaajan ja osallistujien kesken. Koska osallistujat ovat omalta osaltaan vastuussa opetustilanteesta, tämän uskotaan parantavan opiskeluilmastoa.

Opetuskeskustelussa tärkeimmät roolit ovat puheenjohtajan, asiantuntijan, kysyjän ja mielipiteenesittäjän roolit. Ryhmän jäsenten resurssit tulee nähdä vahvuutena eikä uhkana. (Vuorinen 2006, 82.)

Vuorinen (2006, 84) on pohtinut tarvitaanko opetuskeskustelussa puheenjohtajaa. Hänen mukaansa puheenjohtaja turvaa sen, että ryhmän hiljaisimmat jäsenetkin saadaan mukaan keskusteluun. Lisäksi puheenjohtajan tulee huolehtia siitä, että pysytään opetustilaisuuteen varatussa aikataulussa. Koska tässä kehittämishankkeessa on työhön ja ammattiin liittyvä koulutustilaisuus, on aikataulussa pysyminen tärkeää.

Koulutus- ja keskustelutilaisuudet tullaan järjestämään todennäköisesti pienryhmissä. Toimin itse opetuskeskustelun puheenjohtajana. Koska sisäistettävänä on lakiteksti, ei opetustilanteessa voida välttyä siltä, että osassa opetustilannetta joudutaan käyttämään myös esittävää opetustapaa.

Oppimisen ohjauksessa on kiinnitettävä huomioita osallistujan aktivointiin. Osallistujia tulee rohkaista esittämään kysymyksiä ja pohtimaan yhteisesti erilaisia näkökulmia aiheeseen. (Vuorinen 2005, 50.)

Opetustilanteessa esitetyt kysymykset voivat olla sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Suljettujen kysymysten esittämisellä haetaan yleensä tietoa siitä, onko esitettävä asia ymmärretty. Niillä voidaan jossain määrin provosoida kuulijoita osallistumaan keskusteluun mutta nämä ovat yleensä huonoja keskustelun avaajia.

Avoimien kysymysten esittämisellä ohjaaja voi osoittaa kiinnostustaan kysyjää kohtaan ja osoittaa samalla arvostavansa vastaajan mielipidettä. Avoimien kysymysten esittäminen mahdollistaa esimerkiksi sen, että kysyjä voi itse määritellä sen viitekehyksen jonka pohjalta hän esittää kysymyksensä. (emt., 87.)

Ohjaavassa opetuskeskustelussa on kiinnitettävä huomiota myös osallistujien kuunteluun ja kuulemiseen. Kuulluksi tuleminen on keskustelun paras viritäjä. Kuuleminen ja kuunteleminen ovat empaattista silloin kun vastaanottaja pyrkii ymmärtämään puhujaa hänen omista lähtökohdistaan käsin. (Vuorinen 2006, 89.) Opastustilanteissa sekä ohjaajan että muiden osallistujien aito kiinnostus toisten osallistujien kokemuksia kohtaan välittyy parhaiten sillä, että keskitytään puhujan kuuntelemiseen.

Kehittämishankkeen yhteydessä tuotetun koulutuskokonaisuuden pohjalta pidettäviin koulutustilaisuuksiin osallistuvilla ammattilaisilla on miltei kaikilla käytännön työssä kokemuksia lastensuojelutyöstä. Joku on ollut lastensuojeluilmoituksen tekijä, joku toinen on osallistunut yksittäisen lapsen ja hänen perheensä kanssa pidettyyn verkostotapaamiseen. Opetuskeskustelutilanteessa on tärkeää, että osallistujilla on mahdollisuus reflektoida omia kokemuksiaan lastensuojelutyöstä. Ammatissa toimivat aikuiset eivät tyydy enää mitä-kysymysten tuomiin vastauksiin, vaan he toivovat ymmärtävänsä asioita miksi-kysymysten avulla. Reflektoiden ihminen löytää vastauksia miksi-kysymyksiin. (Ojanen 2006, 97.)

4 HANKKEEN TOTEUTUS

Alun perin oli tarkoitus pitää eri yhteistyötahoille koulutus- ja keskustelutilaisuuksia jo ennen lain voimaan tuloa, syksyllä 2007. Alustavan lakiin perehtymisen jälkeen vasta ymmärsin, miten laajasta uudistuksessa on kysymys, joten oli perusteltua siirtää hankkeen toteutus keväälle 2008. Sosiaalilautakunnalle pidin lyhyen koosteen uudesta laista jo marraskuussa 2007, koska lainmuutos edellytti kunnan johtosääntöihin joitain muutoksia. Lisäksi sosiaalilautakunnan roolin muutoksen myötä sosiaalilautakunta ei tee enää yksilökohtaisia lastensuojelupäätöksiä. joten ei ollut järkevää perehdyttää lautakuntaa yksityiskohtaisesti lain säädöksiin.

Hankkeen tavoitteena on perehdyttää kunnan eri toimialojen työntekijät, jotka toimivat lasten ja perheiden parissa; sisäistämään lastensuojelulaki. Näitä toimijoita ovat sivistystoimen, terveydenhuollon, eri sosiaalihuollon palvelujen tuottavat tahot sekä seurakunnan työntekijät.

Sivistystoimen työntekijöistä tärkeimpiä toimijoita ovat opettajat ja erityisesti oppilashuoltotyössä mukana olevat työntekijät. Uusi laki velvoittaa nyt myös nuorisotoimen työntekijöitä tekemään tarvittaessa lastensuojeluilmoitus, joten myös heille tulee järjestää koulutusta lastensuojelulaista.

Terveydenhuollossa on monia eri ammattiryhmiä, joiden on hyvä tietää heitä koskevat velvoittavat lain säädökset (LsL 15 §). Terveydenhoitajat ovat työssään jatkuvasti tekemisissä lapsiperheiden kanssa. Lääkärit ovat avainasemassa, kun lastensuojelussa joudutaan arvioimaan lapsen terveyttä ja hoidon tarvetta. Terveydenhuollossa tehdään paljon työtä aikuisväestön parissa. Laki veloittaa, että aikuisille suunnatuissa palveluissa tulee aina ottaa huomioon asiakkaan lasten mahdollinen tuen tarve.

Tässä hankkeessa tuotetun koulutuskokonaisuuden koulutus- ja keskustelutilaisuudet pidetään erilaisissa yhteistyöryhmissä, kuten oppilashuoltotyöryhmissä ja Perhetyöryhmässä, jossa on edustajia terveyden- huollosta. Tarvittaessa pidetään laajempi koulutustilaisuus, johon voivat osallistua yhtä aikaa eri toimialojen työntekijät ja asiasta kiinnostuneet luottamusmiehet.

Laki edellyttää, että kuntiin laaditaan erillinen lastensuojelun suunnitelma (LsL 12 §). Suunnitelman tavoitteena on edistää lasten ja nuorten hyvinvointia ja kehittää lastensuojelua. Suunnitelman hyväksyy kunnanvaltuusto ja se on tarkistettava vähintään kerran neljässä vuodessa. On todennäköistä, että myös kunnan päättäjille ja virkamiehistä koostuvalle johtoryhmälle järjestetään oma tilaisuus lastensuojelulaista.

5 VUODEN 2008 LASTENSUOJELULAKI

5.1 Lastensuojelulain tavoitteet, yleiset periaatteet ja määritelmät

Lain tavoite on se, että lasten ja heidän perheidensä ongelmat havaitaan riittävän aikaisessa vaiheessa ja ongelmia aiheuttaviin tilanteisiin puututaan entistä nopeammin. Lapsen ja hänen perheensä tulee saada tarvittava tuki ja palvelut oikea-aikaisesti. Tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten hyvällä viranomaisten välisellä yhteistyöllä, lastensuojelutyön suunnitelmallisuudella ja tehokkailla lastensuojelun avopalveluilla.

Lastensuojelun sosiaalityöllä tulee olla mahdollisuus saada muiden toimijoiden ammatillinen tuki yksilökohtaisen lastensuojelun tilanteissa (LsL 14 §).

Lastensuojelun toiminnassa ohjaava periaate on turvata lapsen etu. Työlle asetetaan yhdessä lapsen ja hänen perheensä kanssa tavoitteet ja yhdessä pohditaan niitä keinoja, joilla parhaiten päästään asetettuihin tavoitteisiin.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskkyä ja kasvatumahdollisuuksia. (HE 252/2006, 87).

Lastensuojelun näkökulmasta tärkeitä perusoikeuksia ovat yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, yksityiselämän suojaan ja erityisesti oikeus perusopetukseen ja sosiaaliturvaan.

Lastensuojelulaki korostaa entistä selvemmin vanhempien ensisijaista vastuuta lapsen kasvatuksesta ja hyvinvoinnista. Viranomaisten vastuu korostuu laissa siten, että heidän on puututtava lapsen hyvinvointiin ja kehitystä vaarantavissa tilanteissa mahdollisimman varhain ja tuettava oikea-aikaisesti lasta ja hänen perhettään. (LsL 417/2007, 2 §.)

Lastensuojelutyö painottaa ennaltaehkäisevään toimintaan. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä on kaikki ne toimet, jotka vaikuttavat myönteisesti lasten hyvinvointiin. Lasten tarpeiden huomioon ottaminen tilanteissa, jossa aikuisille annetaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, on lastensuojelun ennalta ehkäisevää toimintaa. (LsL 10 §.) Lastensuojelulain 4 §:ssä määritellään lapsen etu (liite 1).

Uudessa laissa määritellään joitain toimintoja, kuten lastensuojelu asiakkuuden alkaminen, yksityiskohtaisemmin ja aikaisempien toimintojen nimikkeitä on muutettu, kiireellisestä huostaanotosta käytetään jatkossa nimitystä kiireellinen sijoitus.

Lastensuojelulla tarkoitetaan jatkossa ainoastaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Tämä työ on nimenomaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä. Ennalta ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä koskevia toimia, kuten lasten ja nuorten kasvuolojen seuraamista ja kehittämistä. Ennaltaehkäiseväksi lastensuojelutyöksi luokitellaan myös lasten ja perheiden erityinen tukeminen peruspalveluissa, kuten terveydenhuollossa ja lasten päivähoidossa, (HE 252/2006, 116.)

Lastensuojelun työntekijän tulee turvata ja varmistaa lasten läsnäolo työskentelyprosessissa siten, että lapsilla on oikeus olla fyysisesti läsnä ja lapsen tulee näkyä myös siinä tiedossa mitä lapsesta kerätään (Forsberg 1998, 292).

Lapsen osallisuutta pyritään varmistamaan sillä, että laki velvoittaa sosiaalityöntekijää tapaamaan lasta riittävän usein ja jokaiselle lastensuojelun lapsiasiakkaalle tulee määrittellä oma sosiaalityöntekijä. (LsL 29 § 1 mom. ja 13 § 3 mom.)

Forsbergin (1998), tekemän tutkimuksen mukaan lapset kokivat virallisen kuulemisen muodollisina. Lapset odottivat kohtaamisia, joissa on riittävästi aikaa ja mahdollisuus luotettavan aikuisen tai ystävän läsnäoloon. Sen sijaan lapset toivoivat nykyistä vähemmän viranomaisia tapaamisiin. (Forsberg 1998, 292.)

Oikeudellinen ja hallinnollinen näkökulma lapsen osallisuuteen tulee lapsen virallisen kuulemisen kautta. Lastensuojelulain 20 § 2. momentin mukaan kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain (234/2003) 34 §:n mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

5.2 Työntekijältä vaadittava kelpoisuus

Lasten asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä vaaditaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 272/2005 3 §:n mukaista kelpoisuutta. Kelpoisuusvaatimuksena sosiaalityöntekijän tehtävään on ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai

pääainetta vastaavat opinnot sosiaalityöstä. Siirtymäsäädösten nojalla tai jos henkilö on ollut lain voimaan tullessa kelpoinen sosiaalityöntekijän tehtävään, henkilö täyttää kelpoisuussäädökset.

Lastensuojelulain 13 §:n mukaan yksittäistä lasta tai perhettä koskevista suostumukseen perustuvista lastensuojelutoimenpiteistä päätetään kunnassa viranhaltijatasolla (HE 272/2007, 124). Viranhaltijalle säilytetään lastensuojelussa sosiaalisen ja psyykkisen vastuun lisäksi hallinnollinen vastuu. Tämä edellyttää sitä, että lastensuojelutoimenpiteistä päättävällä viranhaltijalla on oltava hyvä asiantuntemus lastensuojelulainsäädännöstä ja lastensuojelupalveluista.

6 YLEISTÄ LASTENSUOJELUTOIMINNASTA

6.1 Lastensuojelun alkaminen, ilmoitusvelvollisuus ja lastensuojelu tarpeen selvitys

Lakiin on kirjattu uutena säädös, joka koskee lastensuojeluasian vireille tuloa ja asiakkuuden alkamista. Asiakkuuden alkamista koskeva säädös on katsottu välttämättömäksi, koska nykyisin perheellä tai lapsella ja nuorella ei ole ollut välttämättä tietoa siitä, että he ovat lastensuojelun asiakkaita.

Uusi menettely takaa paremmin perheiden oikeusturvan. Lastensuojelun asiakkuus alkaa kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisesti lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys. Asiakkuuden alkamisesta on tehtävä merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin. Lastensuojeluasiakkuuden alkamisesta on ilmoitettava huoltajalle ja lapselle. Lapselle asiasta ilmoitettaessa on erityistä huomioita lapsen ikään, kehitystasoon ja asian laatuun. (LsL 26 § 3 mom..)

uudessa laissa lastensuojeluvollisuus on säädetty laajemmalle joukolle ja ilmoituskynnystä on madallettu. Uusia ilmoitusvelvollisuus ryhmiä ovat esimerkiksi nuorisotoimi, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottavat tahot, hätäkeskus ja terveydenhuollon ammattihenkilöt.(LsL 25 §.)

Kynnyksen madaltamiseen on pyritty sillä, että ilmoittavan ei enää tarvitse olla vakuuttunut siitä, että kyseinen lapsi on lastensuojelun tarpeessa. Ilmoituksen tekemiseen riittää se, että lapsen tilanne edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä (liite 2.)

Hallinto-oikeuksissa tehtyjen lastensuojelupäätösten taustalla on ollut vanhempien ja nuorten päihteiden käyttö, vanhempien psyykkinen sairaus sekä lapsen psyykkinen sairaus ja häiriökäyttäytyminen. Vuonna 2004 eniten lastensuojelutarvetta aiheutti vanhempien päihteiden käyttö, 242 tapauksessa ja toisella sijalla oli lapsen psyykkinen sairaus tai häiriökäyttäytyminen, 107 tapauksessa. (Helminen 2007, 1.)

Hallituksen esityksessä on monia esimerkkejä siitä missä tilanteessa on syytä tehdä sosiaalihuollon viranomaisille lastensuojeluilmoitus: lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen pahoinpitely, lapsen hoidossa ja huolenpidossa havaitut puutteet tai osaamattomuus, lapsen itsetuhoisuus, lapsen ja hänen vanhempansa väliset vakavat vuorovaikutusongelmat, jatkuva koulunkäynnin laiminlyöminen sekä tilanne, jossa lapsi joutuu kantamaan ikätasoonsa nähden suhteetonta vastuuta perheen arjesta joko vanhemman vakavan päihdeongelman tai sairauden vuoksi. (HE 252/2007, 139.)

Jos lastensuojeluilmoituksen tekijällä on vaikeuksia arvioida sitä, onko lapsen tilanteesta syntynyt huoli riittävä lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, voi ilmoituksen tekijä olla yleisellä tasolla lapsen henkilöllisyyttä paljastamatta yhteydessä lapsen asuinkunnan sosiaaliviranomaiseen (HE 252/2007, 140.)

Lastensuojeluviranomaista koskee ilmoitusvelvollisuus suhteessa poliisiviranomaisiin tilanteissa on, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsen kasvuympäristöön on kohdistunut tietynlainen rikos, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta (LsL 25 §6 mom..)

Lastensuojelulain 25 §:n 4 mom. velvoittaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen pitämään rekisteriä lastensuojeluilmoituksista ja niiden sisällöstä. Lakiin on kirjattu säädös myös siitä miten sosiaaliviranomaisen tulee toimia, jos lapsi ollessaan lastensuojelun asiakkaana muuttaa toiseen kuntaan. Lastensuojeluviranomaisen on ilmoitettava lapsen uuteen asuinkuntaan lapsen lastensuojelun tarpeesta.

Sosiaalityöntekijän on lastensuojeluilmoituksen saatuaan ensin välittömästi selvitettävä onko syytä ryhtyä lapsen kiireelliseen sijoitukseen. Kiireellinen lapsen sijoitus raukeaa viimeistään 30 vuorokauden määräajassa sijoituksen alkamisesta, jollei hakemusta sijoituksen jatkamisesta tai huostaanottoa koskevaa hakemusta ole jätetty hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. (LsL 27 § 1 mom.)

Ellei lapsen kiireelliselle sijoitukselle ole tarvetta sosiaalityöntekijän on tehtävä päätös siitä, onko tarpeen tehdä arvio lapsen lastensuojelutarpeesta. Päätös selvityksen tekemisestä on tehtävä viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä, siitä kun sosiaalityöntekijä on saanut lastensuojeluilmoituksen. Lastensuojelutarpeen selvitys, jota kutsutaan myös alkuarvioinniksi, on tehtävä viivytyksettä ja sen on valmistuttava kolmessa kuukaudessa. (LsL 27 § 2 mom.)

Jos perheen asiakkuus jatkuu, sosiaalityöntekijän tulee varmistaa se, että perhe ja lapsi olisivat varmuudella tietoisia siitä. Myös siitä on ilmoitettava perheelle, jos lastensuojelun asiakkuus päättyy selvityksen tekemiseen. (emt..)

Selvityksen tavoitteena on saada kokonaiskuva lapsen tilanteesta. Laki korostaa lapsen omaa osallisuutta, joten selvitystä tehtäessä on hyvä käyttää monipuolisia menetelmiä

Selvityksen teon yhteydessä arvioidaan vanhempien valmiuksia vastata lapsen tarpeista. Hannele Metsärannan (2007, 4) mukaan arvioin pohjana voi tukena käyttää neljää seuraava näkökulmaa:

Vanhemman valmiudet

- 1) suojella ja hoivata lasta
- 2) tukea lapsen yksilöllistä kehitystä
- 3) turvata lapselle läheiset ja tärkeät ihmissuhteet
- 4) tehdä yhteistyötä lapsen asioissa.

Selvityksen tekemisen yhteydessä tulee kiinnittää huomioita niihin olosuhteisiin, joissa lapsi kasvaa ja kehittyy sekä arvioida niitä mahdollisia riskitekijöitä, joita lapsen kasvuoloissa on. Myös niihin lapsen kasvuoloihin, jotka tukevat lapsen kehitystä tulee selvitystä tehtäessä kiinnittää huomioita. Selvitystä tehtäessä

sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa konsultoida asiantuntijoita sekä olla tarvittaessa yhteydessä lapsen arkielämän kannalta merkityksellisiin tahoihin.

Vanhan lain mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on ollut rajalliset mahdollisuudet selvittää lapsen lastensuojelun tarvetta tilanteissa, jossa lapsen vanhemmat kieltäytyvät joko avohuollon tukitoimista tai lapsen tilanteen kartoittamisesta. Uutena keinona laki mahdollistaa sen, että vanhempien vastuksesta huolimatta hallinto-oikeudella on mahdollisuus antaa sosiaaliviranomaisen hakemuksesta lupa lapsen lääketieteellisiin tai muun asiantuntijan tutkimuksiin lapsen tuen tarpeen selvittämiseksi. (LsL 28.)

Lastensuojelutarpeen selvityksestä tulee tehdä kirjallinen yhteenveto. Yhteenvedosta on käytävä ilmi selvityksen teossa käytetyt menetelmät, tehdyt havainnoinnit, selvityksen tekoon osallistuneiden tahojen näkemykset lapsen tilanteesta. Yhteenvedosta on erityisesti ilmentävä lastensuojelun sosiaalityöntekijän oma näkemys lapsen tilanteesta. Sosiaalityöntekijän on tehtävä ratkaista täytyvätkö lastensuojelun asiakkuuden kriteerit.

6.2 Menettelysäädökset

Siitä, miten lastensuojelun sosiaalityössä tulee jatkossa menetellä, on laissa tarkempia ja yksityiskohtaisia säädöksiä. Menettelytapasäädökset ovat kirjattu lastensuojelulain kuudenteen lukuun. Menettelytapasäädökset koskevat lapsen tapaamista, asiakassuunnitelman laatimista, asiakkaan kanssa pidettävää neuvottelu, lapsen lähiverkoston kartoittamista ja asioiden kirjaamista.

Laissa säädetään, että sosiaalityöntekijä tulee tavata lasta riittävän usein. Tämä säädös edistää lapsikeskeistä työskentelytapaa. Ensisijaista on toimia yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa, mutta jos vanhemmat kieltävät sosiaalityöntekijää tapaamasta lasta, niin edellä mainittu luvan hakeminen hallinto-oikeudelta mahdollistaa lapsen tapaamisen. Jos lasta tavataan ilman vanhempien suostumusta, tulee perustelut kirjata lapsen asiakirjoihin. (LsL 29 §.)

Asiakassuunnitelma, jota aikaisemmin nimitettiin huoltosuunnitelmaksi, on tehtävä lastensuojelun asiakkaalle, jollei kysymyksessä ole tilapäinen ohjaus ja neuvonta. Asiakassuunnitelma on tehtävä sekä lastensuojelun avohuollon asiakkaalle että

sijaishuollossa olevalle lapselle. Asiakassuunnitelmaa ei tehdä tilanteissa, jolloin asiakkuutta ei selvityksen tekemisen jälkeen synny. Asiakassuunnitelmaa koskevassa säädöksessä korostetaan asiakkaan osallisuutta. Asiakkaan osallisuuden lisääminen on kirjattu lain yleisiin tavoitteisiin.

Asiakassuunnitelman teolla pyritään täyttämään laissa kirjattu lastensuojeluntyön tavoitteellisuutta ja suunnitelmallisuutta koskeva tavoite. Asiakassuunnitelma tehdään kirjallisena mutta siitä ei tehdä varsinaista hallintopäätöstä. Asiakassuunnitelman laadinta tulisi nähdä työskentelyprosessina, jonka tavoitteena on yhteisesti asianomaisten asiakkaiden kanssa arvioida perheen elämäntilannetta ja selvittää niitä keinoja, joiden avulla saadaan lapsen tilannetta muuttumaan myönteiseen suuntaan. (HE 252/2006, 148.)

Liian usein on käynyt niin, että sijoitetun lapsen biologisen perheen kanssa työskentely jää vähälle huomiolle sen jälkeen kun lapsi on sijoitettu. Uudessa laissa on tähän kiinnitetty huomiota. Uutena säädöksenä laissa on velvoite tarvittaessa laatia huostaan otetun lapsen vanhemmille oma vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma. (LsL 30 § 3 mom..)

Asiakassuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Sijoitetun lapsen kohdalla asiakassuunnitelmaa suositellaan täydennettäväksi sijaishuolto paikan työntekijöiden, lapsen sekä hänen vanhempiansa kanssa laadittavalla hoito- ja kasvatussuunnitelmalla.

Laissa täsmennetään lastensuojeluun liittyvien neuvotteluihin osallistuvia tahoja. Lastensuojelua koskevissa neuvotteluissa siihen osallistuvista tahoista päättää sosiaalityöntekijä. Laissa säädellään myös sosiaaliviranomaisten oikeus antaa tietoja vastoin lapsen tai huoltajan suostumusta. Lähtökohta tietojen antamiseen on aina se, että tietojen luovuttaminen pitää olla asiakkaan suostumus.

Lastensuojelutarpeesta käytävä keskustelu voi jo sinällään luoda jännitteitä tilanteeseen. Asiakkaalla ei välttämättä ole verbaalisia valmiuksia ilmaista itseään ja kertoa kokemuksistaan, tunteistaan ja ajatuksistaan. Siksi neuvotteluissa on hyvä käyttää tavanomaisen keskustelun lisäksi erilaisia toiminnallisia menetelmiä. Toiminnalliset menetelmät mahdollistavat erilaisten symbolien, kuten kuvien ja

janojen käytön neuvottelussa. Asiakkaiden mielestä toiminnallisten menetelmien käyttö on lisännyt työntekijän ja asiakkaan vuorovaikutusta ja tapaamisten virallisuus on vähentynyt. Erityisesti lasten kanssa työskennellessä on hyvä käyttää toiminnallisia menetelmiä. (Möller 2004, 30-31.)

Uusi laki edellyttää lapsen läheisverkoston kartoittamisen. Lapsen läheisverkostoon voi sukulaisten lisäksi kuulua muita lapselle tärkeitä henkilöitä. Suomalaisessa sosiaalityössä perhe ja suku nähdään yhtäältä parhaana ja luonnollisena lapsen turvana ja kasvualustana ja toisaalta lapsen yhteys sukuun pyritään pitämään mahdollisimman vähäisenä. Viime vuosina lastensuojelussa kiinnitetty huomiota sukulaissijoitukseen ja siihen liittyvää toimintaa on pyritty kehittämään. Lastensuojelussa sukulaissijoitusten yhteydessä nousee esiin erilliskysymyksiä erityisesti tilanteissa, jossa lapsen etu edellyttää tapaamisten rajoittamista omiin vanhempiin sekä taloudellisten edellytysten turvaamisessa. (www.sosiaaliportti.fi/sukulaissijoitus.)

Läheisneuvonpito on yksi työmenetelmä, jossa pyritään asiakkaan ja hänen läheisverkostonsa ja tarvittaessa muiden viranomaisten kanssa laatimaan konkreettisen suunnitelma siitä miten perhettä parhaiten tuetaan. Läheisneuvonpidon tarkoitus on löytää kaikki se tuki jota läheiset pystyvät tarjoamaan omista lähtökohdistaan käsin.

Asiakkaan oikeusturva varmistetaan siten, että lastensuojelutoimet kirjataan asianmukaisesti. Asioiden ja tapahtumien kirjaaminen auttaa sosiaalityöntekijää jäsentämään tekemäänsä työtä. Yleisesti tiedetään, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on suurta, joten asioiden kirjaaminen tuo lastensuojeluun myös sitä jatkuvuutta, joka on edellytys laadukkaalle lastensuojelutyölle.

Lastensuojelun asiakirjojen laadinnassa on esiintynyt vakavia puutteita. uusi laki täsmentää kirjaamisvelvollisuutta. Asioiden ja tapahtumien tarkka kirjaaminen on välttämätöntä etenkin lapsen ja perheiden oikeusturvan toteutumisen vuoksi. Kun asiat kirjataan hyvin, voidaan niistä myöhemmin saada tarvittava tieto ja toiminnan asianmukaisuutta voidaan jälkikäteen arvioida. Julkisuuslain 11 §:n mukaan asianosaisella on tietojensaantioikeus, siksi on tärkeää, että asiakirjat laaditaan asianmukaisesti. (HE 252/2006, 153.)

7 VARSINAISET LASTENSUOJELUN TOIMENPITEET

7.1 Päätöksenteko lastensuojelussa

Päätöksentekomenettelyssä lakiin tehdyt muutokset poikkeavat ehkä radikaalimmin vanhan lain säädöksistä. Päätöksentekomenettelyn muutoksella pyritään mahdollisimman hyvään asiantuntemukseen ja puolueettomuuteen yksittäistä lasta koskevissa asioiden hoidossa. Tavoitteena on erottaa toisistaan asioiden valmistelu ja ratkaisutoiminta. Tämän uskotaan parantavan lapsen ja vanhempien tai huoltajien oikeusturva. (HE 252/2006,1.)

Yksittäistä lasta koskeva päätöksenteko on säädetty kaksiportaiseksi. Kunnan johtosäännön mukaan määräytyvä sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä henkilö tekee varsinaisen lastensuojelupäätöksen. Päätöksen valmistelusta vastaa lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Tätä menettelyä noudatetaan suostumukseen perustuvassa lastensuojelussa. Tahdonvastaisista lastensuojelutoimista tekee päätöksen hallinto-oikeus. (Helminen 2007, 4.)

Sosiaalihuollon johtava viranhaltija päättää suostumukseen perustuvasta lapsen

- 1) huostaanotosta,
- 2) sijaishuoltopaikan muuttamisesta
- 3) huostassapidon lopettamisesta
- 4) erityisen huolenpidon aloittamisesta tai sen jatkamisesta sekä
- 5) tahdonvastaiseen huostaanottoon perustuvan hakemuksen tekemisestä hallinto-oikeudelle.

Jokaiselle lastensuojelun asiakkaana olevalla lapelle tulee nimetä oma, hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä vastaa siitä, että lapsi saa tarvitsemansa tuen ja palvelut.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä päättää lapsen

- 1) kiireellisestä sijoittamisesta ja
- 2) sijaishuollossa olevan lapsen ja hänen vanhempiensa mahdollisesta yhteydenpidon rajoittamisesta.

Myös lastensuojelun päätöksiä koskeva muutoksentekomenettely muuttui uudessa laissa. Viranhaltijan tekemästä päätöksestä voi hakea muutosta suoraan hallinto-oikeudelta. Muutoksenhakumenettelystä ja siitä miten päätöksen teko tulee valmistella, on hallituksen esityksessä yksityiskohtaiset ohjeet, mutta tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista eritellä niitä. Sosiaalityöntekijän työn tueksi on kuntaan moniammatillinen asiantuntijaryhmä. Kunnan tulee huolehtia myös siitä, että sosiaalityöntekijällä on tarvittaessa käytössään myös oikeudellista asiantuntemusta. (HE 252/2006, 125.)

7.2 Avohuolto, kiireellinen sijoitus ja sijaishuolto

Vanhassa lastensuojelulaissa olevat lastensuojelun avohuollon tukitoimia koskevat säädökset vastaavat pääpiirteissään uuden lastensuojelulain säädöksiä. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja kasvatusmahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. Perheellä on aina mahdollisuus kieltäytyä lastensuojelun avohuollon tukitoimista. (HE 252/2006, 87.) (liite 3.)

Lapsen ja hänen perheensä subjektiiviset oikeudet säilyvät ennallaan. Subjektiivisilla oikeuksilla tarkoitetaan sitä, että asiakas voi vaatia subjektiivisiin oikeuksiin perustuvaa palvelua kunnalta tarvittaessa tuomioistuimen kautta. Lastensuojelussa subjektiivisia oikeuksia ovat oikeus toimeentuloon ja asumiseen. Lastensuojelutoimiin ei voida ryhtyä ennen kuin lapsen ja perheen edellä mainitut oikeudet toteutuvat. Lastensuojelun jälkihuollossa olevalla lapsella on subjektiivinen oikeus riittävään taloudelliseen tukeen ja asumiseen. (HE 252/2006, 87.)

Lastensuojelun asiakasperheillä on luonnollisesti oikeus myös yleisiin sosiaalipalveluihin, kuten lasten päivähoidon ja kotipalveluun sekä toimeentulotukeen.

Uusia laissa mainittuja ja jo käytännön työssä käytössä olevia tukimuotoja ovat taloudellinen tuki lapsen läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen, perhetyö ja koko perheen sijoittamista yhdessä avohuollon tukitoimena sekä vertaisryhmätoiminta.

Lapsen sijoittamisesta avohuollon tukitoimena on täsmennetty ja lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle ei ole asetettu ehdotonta enimmäisaikaa. Lapsen avohuollollinen sijoittaminen tulee olla tilapäistä ja lapsen tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa.

Oleennaista avohuollon sijoittamisessa on se, että asiakas antaa sijoitukselle suostumuksensa ja sijoituksen yhteydessä tehdään asiakassuunnitelma. Yli 12-vuotias lapsi voidaan sijoittaa avohuollollisesti, jos lapsi ja hänen vanhempansa suostuvat siihen. Lapsen huollosta ja asioista päättäminen säilyy huoltajalla eikä avohuollossa olevan lapsen yhteydenpitoa voida rajoittaa. Avohuollon sijoitusta ei voida käyttää tilanteissa, joissa huostaanoton edellytykset täyttyvät. (Helminen 2007, 31.)

Aikaisemmin laissa ollut kiireellinen huostaanotto käsite on muutettu uudessa laissa kiireelliseksi sijoitukseksi. Lapsen kiireellisen sijoittamisen tarve voi syntyä monenlaisten tilanteiden ja syiden vuoksi. Kiireelliselle sijoitukselle leimaa antavaa on lapselle aiheutuvat välitön vaara. Lapsen vanhemmat saattavat olla väliaikaisesti kykenemättömiä huolehtimaan lapsesta tai lapsi joutuu pahoinpitelyn kohteeksi huoltajansa taholta, lapsen kodin olosuhteet saattavat vaarantaa välittömästi lapsen tilanteen tai lapsi uhkaa vaarantaa oman terveytensä omalla käyttäytymisellään. Lapsen kiireelliseen sijoitukseen jouduttaessa tulee sosiaalityöntekijän punnita lapselle aiheutetun välittömän vaaran vakavuutta siihen, miten lapsi kokee äkillisen eron vanhemmistaan. Lapsen kiireellistä sijoitusta ei tule käyttää vanhempien välisen lasten huoltoa koskevassa riitatilanteessa. Sen sijaan lapsen luvaton maastavienti voidaan estää kiireellisellä sijoituksella. (HE 252/2006, 160 - 161.)

Kiireellisen sijoituksen yhteydessä ei tarvitse suorittaa normaalia hallinnollista asianosaisten kuulemista, mutta niin lapsen kuin hänen huoltajiensa mielipide pitää selvittää. Erityisesti pitää vanhemmilta tai lapsen huoltajalta selvittää mihin lapsi voidaan sijoittaa tai miten hänen hoitonsa voidaan järjestää muuten. (emt. 161.) Tilanteen kiireellisyys antaa mahdollisuuden poiketa asianosaisten mielipiteen selvittämisestä, tilanteissa, jossa mielipiteen selittäminen saattaisi vaarantaa päätöksen

tarkoituksen toteutumisen. Tällainen tilanne syntyy esimerkiksi tilanteissa, jossa lapsi yritetään piilottaa. (Helminen 2007, 33.)

Oikeudellisesti lapsen kiireellinen sijoitus on lapsen huostaanottoa vastaava toimenpide, mutta se on kestoaltaan rajatumpi. Lastensuojelulain 39 § 2 momentin mukaan lapsen kiireellinen sijoitus raukeaa, jollei hakemusta sijoituksen jatkamisesta tai 43 §:n 2 momentissa tarkoitettua hakemusta huostaanotosta ole 30 päivässä sijoituksen alkamisesta saatettu hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. Erilaisten toimenpiteiden jälkeen lapsi voi olla enimmillään kiireellisesti sijoitettuna yhteensä 135 päivää.

Päätöksen lapsen kiireellisestä sijoituksesta tekee sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä tekee päätöksen kiireellisen sijoittaminen lakkaamisesta, kun peruste kiireelliselle sijoittamiselle on lakannut tai sijoitus on rauennut. (LsL 38§ ja 39 §.)

7.4 Huostaanotto ja jälkihuolto

Lapsen huostaanotto koskeva pykälä (40 §) on jaettu kahteen eri momenttiin. Tällä on pyritty selkeyttämään velvollisuutta ryhtyä lapsen huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen. Ensimmäisestä momentista ilmenee huostaanoton syyt ja toisesta momentista selviää lapsen huostaanottoon johtanut tarve (liite 4). Vanhassa lastensuojelulaissa viitattiin lapsen kodinolosuhteisiin ja uudessa laissa viitataan lapsen kasvuolosuhteisiin. Kasvuolosuhteisiin viitattaessa lain säädöstä voidaan soveltaa esimerkiksi turvapaikassa asuviin lapsiin. Huostaanottoon riittää lapsen terveyden ja kehityksen vaarantumisen uhka. (HE 252/2006, 164.)

Avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä tai tarkoituksenmukaisia tilanteissa, joissa niiden avulla ei voida puuttua lapsen ongelmiin. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin kun lapsen vanhemmat kieltäytyvät ottamasta tukea vastaan tai lapsi itse on syyllistynyt vakavaan rikokseen. Lisäksi tilanteissa, jossa lapsen kasvuoloissa ovat ongelmat ovat niin runsaita, että avohuollollisilla keinoilla ei niihin voida vaikuttaa. (HE 252/2006, 165.)

8 POHDINTA

Kehittämishankkeen tavoitteena oli lastensuojelulakiin liittyvää koulutusmateriaalia ja valmistella Jalasjärven kunnassa toimiville eri yhteistyötahoille uuteen lastensuojelulakiin perustuva koulutuskokonaisuus. Näitä viranomaisia ovat ensisijaisesti koulu- ja terveydenhuollon viranomaiset sekä päivähoidon henkilökunta.

Lastensuojelutyön tarve lisääntyy koko ajan. Tilanne on edellyttänyt käytännön lastensuojelutyötä kehittämään työhön uusia toimintakäytäntöjä ja työmenetelmiä. Oman näkemykseni mukaan kehitystyön tuloksena syntyneitä uusia käytänteitä ei ole otettu lastensuojelussa laajemmin käyttöön, joten lainsäätäjä on ehkä halunnut jouduttaa niiden käyttöönottoa ottamalla lakiin menettelytapoja osittain yksityiskohtaisesti ohjaavia säädöksiä.

Jatkuvasti lisääntyvä tarve aiheuttaa käytännön lastensuojelutyöhön paineita. Monissa eri yhteyksissä on todettu, että käytännön lastensuojelutyötä joudutaan tekemään riittämättömillä resursseilla. Perustason lastensuojelutyöntekijöiden suuri vaihtuvuus on osaltaan vaikeuttanut työn tekemistä. Lisäksi ongelmia aiheutuu pätevien sosiaalityöntekijöiden puute. Yleisenä pelkona on, että määräaikaan sidotuista lain velvoitteista ei kunnissa selvitä.

Kokemukseeni perustuen eri alojen ammattilaisten kiinnostus uuteen lastensuojelulakiin on suurta, joten voisi olettaa, että koulutus- ja keskustelutilaisuuksiin osallistujien motivaatiosta ei tarvitse olla huolissaan. Toisaalta monilla eri toimialoilla, jotka tekevät työtä lasten ja perheiden parissa, on aistittavissa jatkuva kiire ja osittain siitä syystä myös kehitystyötä ja kouluttautumista vastustava ilmapiiri. Käytännön työssä joutuu liian usein kuulemaan, että ”pitäisi ne varsinaiset työtkin ehtiä tekemään”.

Toisaalta lastensuojelun eri yhteistyötahoilla on odotuksia uutta lastensuojelulakia kohtaan. Lain odotetaan velvoittavan kuntia järjestämään esimerkiksi koulupsykologi- ja kuraattoripalvelut. Mikä olisi parempaa lastensuojelun ennalta ehkäisevää työtä kuin se, että kouluissa olisi koulupsykologeja sekä kuraattoreita ja tarvittaessa lapsi pääsisi tarvittaessa viivytyksettä hoitoon ja saisi terapiapalveluja.

Työhön integroitu oppiminen vuorovaikutuksessa toisten työntekijöiden kanssa on luontainen tapa oppia. Sille pitää vain osoittaa oma paikkansa ja aikansa. Hyvä tapa on se, että samaa työtä tekevät kokoontuvat säännöllisesti käsittelemään työhön liittyviä asioita ja kysymyksiä. Sen sijaan, että opittaisiin analysoimalla virheitä, on vielä käytännön työelämässä vielä paljon parannettavaa.

Yhteistyövelvoitteen kirjaaminen lakiin viestii siitä, että vaikka eri viranomaisten välisen yhteistyövelvoitteen välttämättömyydestä on jo pitkään yleisellä tasolla ja käytännön työssä puhuttu, tässä ilmenee edelleen kehittämisen tarvetta. Rakentavaan yhteistyöhön päästään sillä, että jokainen taho sitoutuu siihen, ja yhteistyötä tekevien välillä vallitsee luottamus. Yhtä merkittävää yhteistyövelvoitteen rinnalla on laissa korostettu lapsen osallisuus häntä itseään koskevassa asiassa.

Sain paneutua kehittämistehtävään osaksi työaika. Työn tekemisen yhteydessä tuli pohdittua työssä oppimisen lainalaisuuksia ja välttämättömyyttä. Pedagogista osaamistani kehitti paneutuminen vuorovaikutuksen merkitykseen oppimisessa. Valmiuksiani toimia ohjaajana työpaikalla paransi perehtymiseni opetuskeskustelussa huomioon otettaviin näkökulmiin ja opetustapoihin.

LÄHTEET

Forsberg, H. 1998, Perheen ja lapsen tähden.

Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino

Helminen, J. 2007. Luentomoniste. Uusi lastensuojelulaki. Ähtäri 18.4.2007.

Metsäranta, H. 2007. Luentomoniste. Lastensuojelun alkuarvioinnista. Seinäjoki 12.4.2007

Möller, S. 2004. Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Jyväskylä: Kopijyvä Jyväskylä

Ojanen, S. 2006. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino.

Ruohotie, P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva: WSOY.

Räty, T. 2004. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Annamaija Puonti 6 Anne Hujala.

www.valt.helsinki.fi/sosweb/läheisneuvonpito. 17.7.2007

www.redcross.fi/ext/spring/tuotteet 19.12.2007

www.sosiaaliportti.fi/sukulaissijoitus 6.7.2007

Hallintolaki 434/2003

HE 252/2006, Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaksi ja eräiden siihen liittyviksi laeiksi. Esityksen pääasiallinen sisältö.

Lastensuojelulaki 683/1983

Lastensuojelulaki 417/2007

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272

LIITTEET

Liite 1. Lastensuojelulaki 4 §

Lapsen etua arvioitavissa on kiinnitettävä huomiota siihen miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissaan; sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Liite 2. lastensuojelulaki 25 §

Sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen ja seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt sekä muun sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän tai turvapaikan hakijoiden vastaanottotoimintaa tai hätäkeskustoimintaa taikka koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa olevat henkilöt ja terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen häntä mahdollisesti koskevien salassapitosäännösten estämättä.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, on voimassa, mitä rippiin tai muuhun sielunhoitoon liittyvästä salassapitovelvollisuudesta erikseen säädetään tai määrätään.

Liite 3. Lastensuojelulaki 34 §

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä tämän luvun mukaisiin avohuollon tukitoimiin viipymättä:

- 1) jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä; taikka
- 2) jos lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään....

Liite 4. Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat seuraavat tukitoimet:

- 1) tukea lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen;
- 2) lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä;
- 3) tukihenkilö tai -perhe;
- 4) lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja -terapiapalveluja;
- 5) perhetyötä;
- 6) koko perheen 37 §:ssä tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshoitoon;

- 7) vertaisryhmätoimintaa;
- 8) loma- ja virkistystoimintaa; sekä
- 9) muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia.

Liite 5. Lastensuojelulaki 40 §

Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos:

- 1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai
- 2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

- 1) 7 luvussa tarkoitetut toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja
- 2) sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista.

Pykälän toisen momentin ensimmäisessä kohdan 7 luvussa tarkoitetuilla toimilla viitataan lastensuojelun avohuollon toimenpiteisiin.